

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДЕННО ПЕРЕДПОЛУДНЕМ

**РЕДАКЦІЯ
І АДМІНІСТРАЦІЯ:**
Львів, Ринок 10, II. пов.
Конто почт. шва. 143.322.
Адреса для телеграм:
„Діло“ Львів.
Гол. Редактор приймає
від 1—3 год. передпол.
Реклама не застосовується.

ПЕРЕДПЛАТА:
Місячно в краю 4-20 за
за границю:
В Англії 1 дол., Франції,
Голландії, Бельгії 20 фр. фр.,
Італії 7-50 за; Німеччині 7-50
за; Швейцарії 5 шв. фр.,
Чехословаччині 30 ч. к. Ру-
мунії 150 лей, Болгарії 7-50
за, Австрії 7-50 за. Заїмає
завжди 1 дол.

**В справі оголо-
шень звертатися
до Адміністрації.**
—
ціна
ОДНОГО ПРИМІРНИКА
17 сот.

Розвиток і занепад села.

Хто знав наше село вперед війни, а не бачив його довший час, і глину на нього шойно нині, той може його не пізнати. Перш усього національна свідомість селян, у дорічній з передвоєнної, велика. Круг освіти поширився значно. У цьому напрямі між сільською інтелігенцією і селом стався вирівняний великий різниця, до чого чимало людей не в силі звикнути і розяснити собі це явище зовсім хибно, нир упавком авторитету, зростом непослуху, то-що.

З другого боку, як на це зверну увагу у свій час автор вступних статей „Діла“ про село, — на селі зростає гнет та нужда. Можна навіть чимало прикладів, що гнет та нужда, які викликували перед війною інтересу, недостатку зацікавлення найбільше живучими питаннями аж до отупіння, нині завдяки свідомості та поширеному знанню часто стають джерелом діла.

Села, в яких доводиться мені тепер перебувати, поступили в хлібо-доботі на протязі десяти літ значно вперед. Свідомість, що поля поширити не можна, казала селянам поглибити його. Появляються господарськими підручниками. Ляхо тільки в тім, що купити нічого, а українських господарських книжок, справді добрих, взагалі нема.

У селі велике зацікавлення кооперацією. У численних селах, самі селяне, під кермою союзів, ведуть кооперативні крамниці, молочарні (поки що дуже примітивні) і якби щось навчили їх, трошили би нові, кращі. Зрозуміння жаху господарської руїни пішло до самооборони, до паркання, а міркуваннями. Вже нахили до практичного життя. В одному з сіл бачив я переклад англійської книжки „Як зробити щастя“ Мердіна, який ішов з рук до рук, дарма, що книжка своїм змістом не для кожного зрозуміла. Та вона розбуджує ініціативу.

Нині вже селяне самі, головню молоді, гуртуються в читальні, без помічі інтелігенції і влаштовують аматорські вистави, народні свята, передплачують часописи, книжки. Завжди мають інколи, як боротися з незаконною поведінкою урядовців. Цього перед війною майже не було. Коли інтелігент хоче ім допомогти, селяне вже не підозрюють його в якійсь особистій „інтересі“, а радо вітають між собою. На збори вже не треба стягати людей, як колись. І якби найкращі інтелігенти, що вміли би використати що нагромаджену в селі енергію, то неодноразово село йшло би вперед.

Та є й другий бік медалі: — Голодний передвоєнний, повний брак грошей, страшенне задолження, лихварські драчі, переслідування, прощання за довгі, недостатка правної поради для оборони селянських інтересів (які в часі війни звали „С. Господар“), брак інформаційних бюр, таких необхідних у нинішніх важких часах. По селах ши-

риться сильно туберкульоз, спричинена воєнним лихоліттям, підсилювана нинішніми злиднями. У селах, де перед війною ніхто про сухоту не чув, діти гинуть, аж до позашкільного віку. Упала і мораль. Нпр. крадіжкам нема кінця. Може вони й щезли би з добробутом, але загніждується моральна гниль, про яку давно й не снілося.

Перед війною знане було хурлиство при виборах; нераз і невільно. Але публічна опінія патнувала його і боролася з ним. Нині по селах запаює тайне допущення, що стає денним заробітком агітаторів одиниць. Це страшний рак, який точить безкарно наші села, а може й суспільний організм і його наслідки важко предбачити. Тайна поліція між своїми! Про що можна доносити нині на селі? А проте навіть наскрізь освітну чи економічну працю паралізують такі люди доносів. Це знеохоче до праці найкращі одиниці, головню сільською інтелігенцією, яка терпить від доносів. Замість боротися з такою язвою, її потурають.

Чи давно, що сільська інтелігенція відсувається від праці, коли вона не знаходить поради та піддержки у вищих колах — церковних, політичних, громадських? Правда, є такі, що працюють і за себе і за інших. Та між сільською інтелігенцією зростає ще новий прояв, який може її відсувати надовго від усього громадянського життя, а це: темрява, недостатка освіти. Великий відсоток інтелігенції нічого не читає, не цікавиться світом. Люде зі середнього та вищого освітою, навіть молоді, не заглядають ні до книжки, ні до газети. У нас уже мало таких селян і робітників. А є такі інтелігентні люди на селі, де крім шкільних книжок, книжок для дітей, єпархіальних вістей або урядових друків нема ні одної рідної книжки, ні газети.

Зате часто можна бачити, як наші сільські пані та їх донечки розчитуються з нудьги в повістишках грубої еротички або кримінальної сензації, які їм постачають новонасаждені поштарки, вчительки, жіночі жандарми, двірські кухарки. Такі книжки передають собі з рук до рук, бо вони дешеві, мов їх зміг. Незабаром увійдуть уже до читальні та сільських хат. Загальне отупіння, байдушність на те, що діється довкола, якесь інертне очікування допомоги, немов злоза світа — ось головні риси такої атмосфери. Часто Жид, що телята скуловує, є авторитетнішим джерелом новин, як часопис. Темною розмовою — спідки, товариські, політичні; все стає спідкою для людей, що нічого не читали і нічим поважно не цікавляться.

У факті, що існує донощитво, у гнилій атмосфері люди знаходять виправдання свого безділля. Ще й часто згадують, що селяне невідчайний народ і не варта для них працювати.

М. Теоридло

Гарантійний пакт у французькій пресі.

Вся французька преса на протязі останнього тижня уділяє перше місце на своїх сторінках гарантійному пактові, чи точніше відповідей німецького уряду на французьку ноту з 16. червня. Всі напрямки її, від правого крила до лівого, одностайні в оцінюванні її як у цілому так і в окремих точках; всі вони стверджують, що справа рушилась з мертвої точки, але що в майбутньому буде ще чимало перешкод, що переговори будуть важкі та делікатні, бо маєст діло з противником, котрий рішив торгуватися, що великий шлях ще наперед і що багатьох зусиль примирненя треба буде виявити раніш, ніж гарантійний пакт стане реальним.

Розбираючи з боку форми, деякі часописи зазначають, що німецька нота складена з вартими уваги хистом, у тоні солодощів та хисткім, і як завжди „Quotidien“ нема там „ні битого скла, ні годинного вибуху“. Але важливість форми не повинна скривати суті. Справді, коли Німеччина не зачиняє дверей для переговорів, вона в той же час не робить, в дійсності, ніяких уступок. „Pozadu цього крихкого правдану, каже „Echo de Paris“, відчувається не без деякої нахабності Німеччина реваншу“.

Розбираючи її з боку змісту, часописи стверджують, що на цей раз Німеччина зробила всі уступки, а саме вона не звязує заключення пакту зі змінами окупації рейнських територій, а особливо, — і це в перший раз! — німецький уряд не протиставляється сполученню питання безпеки з питанням вступу Німеччини до Ліги Націй, на решті не домагається скликання міжнародної конференції. Не вважаючи на це все є чимало розбіжностей у поглядах обидвох урядів. Німеччина не скриває, що вона сподівається отримати у заміну за пакт перегляд статей версальського трактату щодо окупації Рейнщини. Особливо, щодо східних границь Німеччини система гарантій запропонована французькою нотою викликає найбільш заперечень з боку німецького уряду. З приводу цього „Le Temps“ пише: „В суті річі, Німеччина хотіла б бути звільненою від обов'язку взяти зобов'язання, котру накладає на всіх членів держав Ліги точка 16 у випадку, коли одна з них є жертвою невикликаного нею нападу, а це тому, що вона не хотіла б іти, колиб це вимагалось, проти союзу Росії, наколиб ця опанувала Польщу, і не хоче дозволити на прохід через свою територію міжнародних військ для допомоги Польщі в разі небезпек“. Далі цей же часопис зазначає: „Не може бути питання про те, щоб дати Німеччині привілейоване становище в домі міжнародної женецької організації, вона мусить бути рівною державам, вона мусить користися загальному праву, тому, що було б незрозумілим надавати їй права без накладення на неї обов'язків“.

Остання нагода збагатитися! Головна виграна 350.000

ЗОЛОТИХ. 112 4-5

Виграти по золотих: 200.000, 150.000, 100.000, 50.000, 25.000, 5.000, 2.000 ітд.

Тягання 5-го класу державної Лотерії Імперії триває цілий місяць від 6. серпня до 3. вересня 1925 року.

Львів можна набувати в фірмі „НАДІЯ“, Львів, Сністуська ч. 6.

Ціна лотерії: четверта по зол. 40—, половина по зол. 80—, цілий лотер. зол. 160—.

Замовлення листами полегдаються відкороткою поштою.

Вирізати і вислати

КАРТА ЗАМОВЛЕНЬ.

„Надія“, Львів, Сністуська ч. 6.

Отримуватимуть:

..... лотер. четверта по зол. 40—

..... лотер. половину по зол. 80—

..... лотер. цілий лотер. по зол. 160—

Належність..... зол. переказом

рішенням поштою переказом.

Ім'я і прізвище.....

Місцевість.....

Адреса.....

Аналізуючи саму ноту, „Le Temps“ зазначає, що вона висловлена в досить широкій мірі, без пристрасного формулювання рішень.

Німеччина бачить, що не вимагає перегляду версальського трактату, але вона сподівається, що може прийти до того, що треба буде пристосувати трактат до нових обставин, які створюються фактом існування гарантійного пакту. Німеччина хоче перешкодити союзникам у справедливих санкціях супроти своїх обов'язків.

Право накладати санкції належить незаперечно до союзників, відмовляти їм у цьому в якійсь формі означало б фальшиву гарантію, якими ми володіємо в силу перемоги нашого війська. „Повстає питання, чи нота є складена в намірах полеміки з переговорами з Францією та її союзниками, чи з метою отримати апробату більшості німецьких партій“. До часу, коли буде приготувана французька відповідь і зібрані спостереження союзних урядів, які вона буде відіслана, переговори можуть нестися між Парижем і Берліном. Чи можуть вони закінчитися до часу, щоб Німеччина могла просити прийняти її на майбутню сесію Зборів Ліги Націй, себ-то до вересня? Це залежатиме від доброї волі Берліна, котра, відкриває шлях для переговорів, але котра не показує ще абсолютно, що роблячи свою пропозицію з 9. лютого, німецький уряд хотів справді зробити, недовзначно й без „застійних“ думок, „сердечне та чесне“ зусилля в користь зміцнення спокою“.

Преса взагалі робить натиск між ріжницею французької ноти та німецької. Тоді, коли Франція — каже „Le Petit Journal“ — думає лише про одну річ, безпеку гарантії, Німеччина балакає про гарантію, а думає про щось інше: про вигоду, привади, зміни трактатів...

Франція — пише „L'Esprit“ — старастеся підтримати версальське побудовані якє було захита-

не попередніми міністрами: Німеччина ставить собі за мету поновити не побудовані. Дві тези, як видно, є протилежні й примирити їх важко. Прийдуть до остаточної боротьби, переможець і переможений".

Взагалі права преса ставиться до Німеччини з великими застереженнями та сумнівами щодо успіху переговорів. Ліва відмовляється від того "дипломатичного песимізму", який панував у переговорах Франції з Німеччиною до цього часу.

"Le Radical" пише: "Наш міністр закордонних справ — і не заслугає Аристиди Бріана — зумів передзачити труднощі, які були наслідком некордінативних переговорів. Утворивши єдиний фронт союзників, він склав справжній дипломатичний блок, над яким не могла взяти верх теґтонська зручність".

Що торкається декларацій, вимог і доповідей п. Штресемана у рійхстазі з приводу ноти, то "Le Temps" подає наступні коментарі: "В цілому, не вважаючи на їхній примирливий тон, вони також мало задовольняють, як їх сама нота. Коли ж, Штресеман заявляє, що Німеччина починає мирний наступ на велику скало, то слід, очевидно, розуміти наступ для перегляду миру реалізованого версальським трактатом, по перемозі союзників. Німеччина має на увазі міжнародну конференцію, але Франція має теж підстави протиставити всякій міжнародній конференції, до часу, поки згода не буде здійснена принципіально. Взагалі, атмосфера в Берліні не є сприятлива для задоволення урегулювання й скорі закінчення іншої домагання з його боку".

Довкола політичного вбивства у Львові.

Таємність слідства. — Арештування. — Суд над Ботвіном. — Ще про діяльність Цехновського. — Смерть провокаторів. — На державний ішот. — Презора тенденційність "Нає Фрає Прессе".

Вбивство Цехновського Нафталі Ботвіна переслужувало далі на поліції, однак до ширшого відома не подано ніяких даних. Зокрема прокуратура заборонила оголошувати щонебудь, що торкалось би справи вбивства, під загрозою конфіскації часопису. Тому всі інфор-

мації можуть бути тільки загальні: кові й спіратись здебільша на здогадки.

Тайною теж окутані прізвища ряду осіб, арештованих вчора у Львові, буцім то в зв'язку зі справою вбивства. Відомо лише, що внарежтовано цілу близьку родину Ботвіна.

Ботвіна мали в четвер в полудне віддати вже до суду. Він стане ймовірно перед доразовим судом протягом найближшого тижня, хоча "Роботник" твердить, що Ботвіна судитиме звичайний суд, бо він, як малолітній, не підлягає доразовому суду.

З панетіриків, якими польська преса звелічує пам'ять вбитого, можна скласти такий нарис його життя і діяльності:

Юзеф Цехновскі в 1914 році ступив в російській армії, але його звільнено, як німецького. У слючючих трьох роках він служив як робітник в путілівських фабриках, при чому займав щораз вишійше становище в робітничому руху. В перших місяцях жовтневої революції грав у Петрограді одну з провідних ролей. В 1918 р. вертає до Польщі і працює як робітник у фабриці "Вулькан" на передмісті Варшави, займаючись далі комуністичною роботою. Здається, що в 1920 р. викинувши його з партії через непослух партійним наказам і відмову ставитися перед партійним судом. В 1923 році вступає до терористичної організації вже як поліційний конфідент. На ширший овид впливає зрадою Багінського і Вечоркевича, яким мав допомогти до замаху на військову П. К. У. в Сосновці. Бомбу, яку отримав на Східній Дорозі у Варшаві від Маркевича гесте Багінського, з тим, щоби завів її до Кракова Вечоркевичеві, показує поліції, і з рачени поліції продовжує свою подорож, та спонукує арештування обох названих старшин терористів. Він був єдиним доказовим свідком у процесі проти Багінського і Вечоркевича, яких призначено на смерть, і так само виключно на підставі його зізнань арештовано й присуджено на 15 літ в'язниці Маслінського, Красінського і Роттера за замах на варшавський університет. М. н. головний об'єкт Цехновскі згаданого Роттера, який на похороні випадкової жертви замаху проф. Ор-

женського (члена Української Академії Наук у Києві) буцім то склав Цехновському: "добре удалося нам". З політичної поліції (дефензиви) виступив недавно, наслідком відомих скандалів в зв'язку з виявою провокаторських затій посеред лівих польських політичних груп. А проте Цехновскі, як видно, виконував далі поліційні функції.

Комуністи вже в 1924 році вдали присуд смерті на Цехновського, як активного провокатора, і при Ботвіні найшли наказ виконати присуд. (Виходить з того, що аподектична твердження деяких часописів та оборонців Корнгабера і тов. про зв'язок убивства Цехновського з його ролюю у процесі Корнгабера і тов. є позбавлене ґрунту і що час і місце вбивства випадково тільки зійшлися з нішніною сензаційною розправою.

Вдова по вбитім Цехновскім приїхала до Львова. Вона дізналась про трагічну смерть чоловіка з надзвичайних додатків варшавських газет. Майже одночасно з отими газетними додатками на одному телеграфічному столбі у Варшаві появилася новісний червоний прапор з надписом "Честь героєві" з одного боку та "смерть провокаторам!" з другого боку прапора.

Тіло Цехновського буде перевезене до Варшави й поховане там на державний кошт.

Надзвичайною характеристичними є інформації, які від час до часу появляються про справу Штайгера у віденській "Нає Фрає Прессе". Освітлення тих коротеньких звісток не залишає сумніву щодо їх походження. Недавно у фейлстоні відомого віденського письменника й сїоніста, Фелікса Сальтена, п. н. "Подорож по Близькому Сході" — Станіславів і Львів", наводилось порівняння поміж смертю Ачдоія Потонського й атентатом на през. Войцеховського, при чому про Штайгера стояло таке: ... Він (себто Штайгер) терпить, хоча він не має нічого спільного з Українцями і хоча Українці ("die Ruihenen") признаються до цього атентату", — з кількох рядків нижче йдуть осяини в честь д-ра Леона Райха... Ниніж читаємо у "N. Fr. Pr." у телеграмі з Варшави, що "у Львові якийсь Українець Ботвін застрелив поліційного агента Цехновського".

Кілька рядків даліше знову каже про невинність Штайгера й вину України комуністів.

По широкому світі.

Фланція сильно невдоволена промовою англ. прем'єра Болдуїна, який уважає необхідним вступ Німеччини до Ліги Націй. Одноцільний фронт Англії та Франції в справі гарантійного пакту трохи захитаний.

Німецькі банки почали гостру кампанію на всіх світових біржах проти польського золотого, у зв'язку з митовою боротьбою між Німеччиною і Польщею. Німеччина має намір пошкодити польському урядові в одержанні другої частини американської позички.

У Мариніу спільна франко-єспанська акція зустрічає сильний опір Абд-ель-Кріма, який приготував контрфензиву.

Муссоліні, всупереч звісткам про недугу, є, як заявляє його офіц. лікар, зовсім здоровим.

У Китаю, не вважаючи на стан облоги, продовжуються демонстрації китайських студентів. Європейський пароплав, що причалив до берега, зустріла узброєна юрба во-роже.

Бріан, головний обвинувач в американській процесі проти вчителя Скопса, "вічний" кандидат на президента Зед. Держав, буде похоронений при повній державній параді, а президент Кулідж проголосив день похоронів жалобним днем.

Чи Ви вже є членом Кооперативи "Рідна Школа"? Як ні, то напишіть негайно! Один уділ (пай) 5 зол., число уділів необмежене. Вписове 50 грошів. Заяву приступлення можна одержати в кондому Кружню У. П. Т. — Пишіть і посилайте гроші на адресу: Дирекція Кооперативи "Рідна Школа" Львів, Ринок, ч. 10. П. нов.

Д. АНТОНОВИЧ.

2)

Дмитро Бортнянський. (1751—1825.)

(Промова на концерті в Празі в столітні роковини його смерті.)

Ніксьма Анаденія. — Придворна напелл. — Оперн. Церковні композиції. — Реформатор церк. співу.

Якби вважати доведеним факт, що між 1768 і 1775 роками Бортнянський був у Київській Академії, де мали би більш менш остаточно сформуватись його музичні здібності, то це в багатьох точках прояснило-б розуміння будучої його музичної творчості. Це значило-б, що Бортнянський вдруге приєднався до рідної української стихії і культури і то в рішучий момент формування своєї музичної індивідуальності. Кажемо вдруге, — бо його перебування в школі у Глухові в суті річи було підготовкою до Академії. Ми не знаємо з певністю, як стояла наука в Глухівській школі, але трудно припустити, щоб навчателями в ній були хтось инший, а не вихованці Київської Академії. Ледви чи було-б помилкою, якби ми Глухівську і Харківську школу розглядали як периферію Київської Академії. Зрештою, як би згогал, що Бортнянський також був у Києві в Академії, не справдився, то тоді пояснення формаші його музичної індивідуальності треба би було шукати в тому, що перебування

його в Петербурзі в придворній капелі було також перебуванням в околї музичному українському. Бо-ж сама музична капелля була властиво українською кольонією в Петербурзі, бо співаків для цієї капелі від часів царів Лисавети, а то й раніше, набирали виключно на Україні, як на Українці-ж були й згадані школи для підготовки співаків до цієї капелі. Назвіть уніформно параллельно співаків придворної капелі була парадна одяжа студентів Київської Академії і ця уніформа потім перейшла на архієрейські хори по всій Росії і додержалась у них до останньої революції.

Учителями і диригентами в придворній капелі також були Українці з Київської Академії, наскільки це не були Італійці або взагалі чужинці. Придворними композиторами в Петербурзі також були або чужоземці або лише Українці. Академік Яків Штєлін (Stählin), докладно описуючи придворну капеллю в шістдесяті роках XVIII віку, каже, що "в присутності царів, а також в неділі і свята завжди співують у церкві фігурально, а ще частіше співують музику компонованих псалмів, хвалебних пісень і інших текстів в церковних концертах, вперше зложених кілька років тому італійськими придворними камер-капельмайстрами — Манфредіні, старшим Галупі, а також українськими композиторами, що перед тим самі були придворними співаками".

Успіхи Бортнянського в Італії підчас його там трьохлітнього перебування загально відомі. У Венеції Бортнянський поставив в 1776 році одну свою оперу "Креонт", через два роки у Модені другу оперу "Кайнт Фабій". Успіх цих опер був настільки визначний, що Бортнянський став загально визаним і популярним в Італії композитором. Але в Італії Бортнянський оставався тільки три роки і в 1774 році, на жадання Петербурзького уряду, Бортнянський вже був у Петербурзі, де спочатку став посаду капелльмайстра, з титулом придворного композитора, а з 1790 року став директором зреформованої придворної капелі і на цій високій придворній посаді в генеральській ранзі задишився до самої смерті 10. жовтня 1825 р.

Коли візьмемо на увагу, що ще перед своєю подорожею до Італії Бортнянський був автором опери "Алжид", твору раннього і молодого, а після повороту з Італії у вісімдесяті роках Бортнянський виставив ще дві опери: "Фенеон" в 1786 році і "Фільсріваль" у 1787 році, то ми побачимо, що першу половину свого життя і то в добір розквіту своїх сил, Бортнянський працював, як світський композитор, і реноме його, як чисто духовного музики, хибує виразно одностороннім. Власне на церковній музиці Бортнянський восередився шойно в другій половині свого життя, коли з царем Олександром І., або ще за Павла, при петербурзькому дворі

пройшла течія містицизму і святошства.

Бортнянський неперечно мав владу зручного царедворця, умів бути еластичним і пристосовуватись до обставин. Тому і життєву кар'єру свою він зробив незвичайно успішно і осяг в межах земного всіх почестей, на які тільки може рахувати чоловік, що має своїм фахом музику.

Але побіч лагідності своєї адачі Бортнянський посідав і кольосальну працевдатність, яка виявилася як у музичній композиторській продукції, коли він зайнявся головне церковною музикою, так і в церковно-адміністративній справі у урядження церковного співу в цілій російській державі. Ще й досі маємо ми повного видання всіх музичних творів Бортнянського, але те, що видано тільки придворною капеллю, складає цілу церковно-музичну бібліотеку. В числі цих видань можна назвати 35 концертів, трохголосну літургію, 8 духовних тріо з хором, 7 херувимських, 21 доінійших духовних співів, збір духовних псалмів і пісень в двох томах (26 номерів), два томи чотирохголосних і двоохорних похвальних пісень (14 номерів), збіг гимнів для одного і чотирох голосів і т. д. Успіх і признание композицій Бортнянського були такі, що в 1815 році петербурзький синод розіслав по всіх церквах твори Бортнянського "для единообразного церковного пєнія літургії". А в слючючому 1816 році навіть він-

